

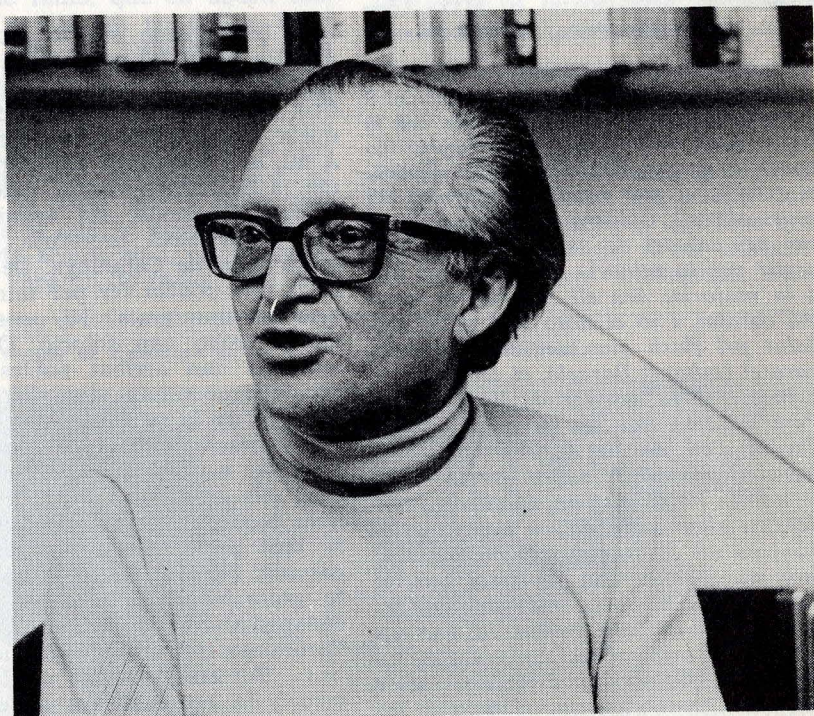
PERE CALDERS

una invasió subtil

per Jordi Coca

D'ençà de l'èxit realment formidable d'Antaviana, l'espectacle del grup Dagoll-Dagom basat en contes de Pere Calders, el nom de l'escriptor sembla haver-ho envaït tot, a la literatura catalana. De sobte —hom se sent temptat de dir que ha estat de sobte— l'obra d'aquest home petit, cordial i tímid ha passat a primer pla. Ara els llibres de Calders es venen, es reediten, es comenten; li han concedit premis, el sol·licitem els entrevistadors... A tota aquesta allau ell respon amb modèstia: És allò que et deia del pèndul: ara és a una banda, però de seguida tornarà a ser a l'altra. Somriu, encén un cigarret i s'excusa perquè ha d'atendre al telèfon. Són noves del grup Dagoll-Dagom. Tot va molt bé, el teatre s'omple cada dia; sembla haver-se trencat l'encantament que mantenia buida la sala del Romea, hi fessin el que hi fessin. I l'encantament que feia que els llibres de Pere Calders no es venguessin, també sembla que s'ha trencat.

«Tot just fa uns quatre mesos que estic tranquil.»

—La meua vida ha canviat molt, darrerament. D'una banda hi ha això d'Antaviana, que ha fet que els meus llibres es venguin, i de l'altra, la jubilació. Esperava la jubilació perquè em creia que tindria tot el dia per escriure, i ara passa que no és així. Entre la vida de família —tinc cinc néts!— i els professors de català, que m'envien els alumnes... Em fan les preguntes més absurdes que et puguis imaginar. Per exemple, la setmana passada va venir un grup de noietes, la més gran tenia dotze anys, totes amb xupa-xups. Quan van entrar aquí es van asseure, miren els llibres i l'una salta: «Oh, quants llibres...», tots els ha escrit vostè?» I la conversa s'inicia a

partir d'aquí. És clar, això m'ocupa temps. Però ho faig perquè penso que és una manera d'ajudar. A Badalona uns professors de català em deien que el noranta per cent dels nens de la classe eren immigrants. El problema, em deien ells, no és tant que llegeixin en català com que llegeixin alguna cosa, en l'idioma que sigui. Perquè no llegeixen res; mai no ha entrat cap llibre a casa seva. És a dir, que entre una cosa i l'altra, de temps, no en tinc tant com em pensava. És diferent d'abans, això sí. Abans, si volia escriure, m'havia de llevar a dos quarts de cinc del matí. Durant anys he fet

aquest horari: de dos quarts de cinc fins a l'hora de sortir cap a la feina, cap a l'editorial. Pel març va fer un any que m'he jubilat i encara no he pogut organitzar-me del tot, ja ho veus. Amb la jubilació, hi va haver problemes i durant uns mesos vaig estar molt preocupat, perquè, com que l'empresa tenia un descobert amb la Seguretat Social, no me la podien donar. De manera que tot just fa uns quatre mesos que estic tranquil. He fet uns contes i he començat una novella... Tot molt a poc a poc.

Fins arribar aquí, però, ha hagut de

lans amb els mexicans. I, és veritat, ho va aconseguir.

—Llegint el llibre que Albert Manent dedica a la literatura catalana feta a l'exili, sorprèn la gran quantitat de revistes que s'hi van crear.

—Sí, realment fa un cert efecte veure que vam engegar més de quatre-centes revistes. Es feien amb el propòsit de fer allí el que no es podia fer aquí. En aquest sentit vam fundar «Lletres», «Pont Blau» i tantes altres.

—Què eren els «Fascicles Literaris», que vas realitzar tu tot sol?

—Oh, això direm que és un pecat de joventut. En un moment difícil se'm va ocórrer de fer una publicació que distribuïa gratuïtament a Mèxic i aquí. En feia cent exemplars i a Barcelona em sembla que en vaig fer arribar uns vint. Representava una feinada fer-ho picar per un tipògraf mexicà, corregir-ho per tal que sortís al millor possible... Era un projecte superior a la meua capacitat real. Però ja t'he dit quin n'era l'esperit: Fer allí el que no es podia fer aquí. El de menys era que fos petit o mitjà o gran. El cas era fer coses. Crear revistes, col·laborar-hi.

—Tu no vas arribar a publicar cap llibre, a Mèxic.

—El fet de no publicar cap llibre va ser deliberat. Hi publicava articles, contes... Ara, com a llibre no em va interessar mai.

—Fins a quin grau hi ha mexicanitat a la teua obra?

—A la meua producció hi ha només quatre contes mexicans i una narració llarga. Jo escrivia pensant en Catalunya i no pas en Mèxic.

—I també hi ha L'ombra de l'atzavara, on tractes de l'encaixament dels exiliats dins la societat mexicana.

—Aquesta és una novella escrita aquí. Volia explicar la topada de dues concepcions que ja t'he dit; la topada entre l'uropeu que arriba a Mèxic amb aire de suficiència i que es troba aquest coixí que de seguida posa el mexicà per tal de defensar-se. Hi ha qui es va prendre malament aquest llibre, i no era pas aquesta la meua intenció. Jo els tinc un gran afecte, als mexicans. Els entenc i comprenc que es defensin com ho fan.

—Tu eres dels que pensaven tornar aviat; sempre vas pensar en el retorn.

—Sí, però jo, que era dels més pessimistes, deia que en teníem per cinc anys... Hi havia optimistes que deien que era qüestió d'un parell de mesos. I ja ho veus, m'hi van néixer fills... A mi em feia angúnia pensar que s'havien de fer grans a Mèxic, perquè és un país que té molta força d'absorció.

Volia, doncs, tornar abans que s'integressin.

—Parlem una mica de la teua obra, si vols. Tots els crítics i comentaristes coincideixen a dir que al teu primer llibre, El primer Arlequí, editat l'any 1936, ja hi havia insinuades les característiques de la teua obra posterior: l'absurd amb aparença de normalitat, l'atzar, l'humor... Fins a quin punt són certes les influències que s'hi han assenyalat: Bontempelli, Pirandello, Kafka...? Fins a quin punt ets deutor del món de Trabal i del grup de Sabadell? I, encara, de quina manera et va influir haver viscut al camp una bona part de la teua infantesa?

—Crec que haver viscut al camp va tenir molta importància. Jo, efectivament, vaig passar la meua infantesa en una masia. Aleshores, a les masies es feia una vida una mica especial: érem autosuficients, hi fèiem el pa, el vi, l'oli... Vivíem aïllats i anàvem molt a la claror del dia. Quan es feia fosc, la gent es reunia a la vora de la llar de foc i s'explicaven històries. Eren unes històries de dolents, de guerres carlistes, de coses que no corresponien al que vivíem de debò. Això ens atreïa, als petits, ens feia un gran efecte i recordo que me n'anava a dormir veient ombres per la paret... Sí, potser sí que m'ha influït. Després hi ha una altra cosa: El meu pare, que com ja saps era escriptor, aviat em va inculcar el goig d'escriure. Pel que fa a les influències, t'haig de dir que, de volgudes, no n'hi ha. Ara bé, els autors que tu dius, Bontempelli, Pirandello, els vaig llegir aviat i em van agradar. Especialment Bontempelli, que feia una mena de realisme màgic. Kafka, el vaig llegir molt després, ja a Mè-

«És una llàstima que no hi hagi unes quantes revistes literàries que es barallin.»

—A la nostra generació, ens mereïa un gran respecte. Tenia una gran capacitat d'influència damunt la joventut; era un mentor. Jo només en puc parlar amb admiració i respecte. Quan vaig saber que ell faria un pròleg al meu llibre *Unitats de xoc*, em va semblar que s'obria el cel. Era una cosa extraordinària, per a mi. Sens dubte m'interessa molt més el seu pròleg que tot el meu llibre.

Veig que la cinta de la cassette fa estona que s'ha acabat i que nosaltres ens hem deixat anar en una conversa que no s'assembla gaire a una entrevista. No em sap greu, però, perquè, tal com diu Calders, jo el que vull és parlar amb tu i no pas amb la cassette. És exactament el que jo sento: vull parlar amb aquest home tan diferent de mi. El fotògraf se n'ha anat i a la cambra de treball de Pere Calders, petita i plena de llibres, hi ha una fumera densa. Fosqueja i a través de les vidrieres que donen al carrer endevino els llums grogosos de les botigues que hi ha tot a l'entorn del mercat de Sant Antoni. En un moment determinat, Calders diu: A mi m'agradaria veure el món amb tendresa. Després, més endavant, s'estranya del que la crítica ha dit dels seus llibres.

—Jo et puc assegurar que vaig començar a escriure sense cap intenció deliberada de fer humor, o crítica a través de l'absurd, o de fer servir la ironia. Ara, un cop m'han descobert tot això, m'he adonat que potser sí, que potser m'hi sento bé, en aquests elements. El primer impuls, però, és escriure d'una manera fluida i planera, en un català absolutament correcte però col·loquial, que no s'encarcarí en academicismes. És una preocupació que he tingut sempre.

—I per què aquesta preferència pel conte? Té a veure amb la manca de temps per a escriure que sempre has hagut de patir?

—Hi deu haver una mica de tot. D'una banda l'horari que t'he explicat abans; és clar que això influeix. Costa emprendre una novella de sis-cents pàgines en aquestes condicions... Ara, també hi ha una altra cosa: el conte, la narració breu, et permeten més llibertat que no pas una novella llarga; són més àgils. Quan escric, però, procuro no preocupar-me per unes dimensions determinades. I, a més, on acaba un conte llarg i on comença una novella? No crec que ningú ho hagi explicat d'una manera clara.

—Parlem del teu retorn. Et va sorprendre el país?

—No, no vaig tenir cap mena de sorpresa. A més, has de tenir en compte

—I Carles Riba?

que vaig tornar l'any 1962, quan hi havia feina i una certa prosperitat. La policia tampoc no em va molestar gaire. Em van cridar un parell de vegades a la Via Laietana i prou. L'única cosa és que als fills, des d'allà, i sense voler-ho, els vas deformant les coses i resultava que Catalunya era com una mena de Disneylàndia, o una cosa així. Del clima, per exemple. A Mèxic fa un clima tot l'any igual i jo recordo que els deia: Catalunya sí que és bonica, perquè hi ha la primavera, i l'estiu... I, és clar, ells tenien un concepte mitificat del clima d'aquí. Bé, doncs tal com t'he dit, vam arribar el novembre de l'any 1962 i al cap de molt poc

de ser aquí cau aquella gran nevada, recordes? Els meus fills van dir: «Això és el clima d'aquí?» Nosaltres ho volíem arreglar i els vam fer sortir al carrer, a jugar amb la neu. Però, noi, al cap d'un quart els vam haver de recollir perquè s'havien tornat morats.

—Hi ha unes quantes novel·les teves de les quals només es coneix el títol.

—Són novel·les que s'han perdut. Quan vaig tornar de Mèxic es van perdre tres caixes plenes de llibres, documents personals i aquestes novel·les que dius. *La ciutat cansada* era una novella inacabada. I *La cèl·lula* era, com el seu nom indica, la història d'una cèl·lula del PSUC.

Deixant de banda l'obra publicada abans de 1939 i el ressò que pogué tenir, i els contes i els articles publicats a l'exili, Calders reentrava a la literatura catalana l'any 1954 tot obtenint el premi Victor Català amb Cròniques de la veritat oculta. L'any 1963 —un després d'haver tornat— guanyava el premi Sant Jordi de novella amb L'ombra de l'atzavara. El 1968 editava un volum d'obra completa titulat Tots els contes. L'any següent li era concedit el Premi de la Crítica... Des de ben aviat, autors com Rafael Tasis, Joan Triadú, Felip Cid i Josep Faulí —el qual l'any 1977 fa la tesi de llicenciatura sobre l'obra de Pere Calders— en parlen en termes elogiosos. Tasis, per posar només un exemple, l'any 1964 ja el definia com «una de les figures indiscutibles de la nostra literatura». I, tanmateix, malgrat aquest judici favorable de gairebé tothom, Calders no deixa mai de ser un autor minoritari, de petit comitè, d'èlite, per als iniciats. La seva ha hagut de ser, doncs, una invasió subtil. Per què? Josep Faulí ho atribueix al fet que a mitjans dels anys seixanta, quan Calders podia haver accedit al gran públic, a Catalunya es produí un moviment d'opinió segons el qual la literatura catalana calia que fos realista i testimonial. Aquest moviment d'opinió, d'alguna manera l'encapçalava Joaquim Molas. Segons Faulí, doncs, «En una època de poca crítica i pràcticament gens de discussió, les paraules de Molas obraren com a fre». El fet és que l'any 1966 Pere Calders va publicar un seguit d'articles en aquesta mateixa revista en els quals, sense ànim de polèmica, rebatia les opinions de Molas pel que feia a la conveniència d'afavorir el realisme històric.

—D'això ja fa uns quants anys i ara en Molas ha reconsiderat els seus punts de vista. Ell creia, aleshores, que calia donar testimoni d'una situació que s'hagués viscut. Jo, encara que això no fos la meva passió literària, vaig trobar que tenia raó i vaig fer *L'ombra de l'atzavara*. És a dir, que

per la meua banda no hi havia cap esperit de polèmica perquè, tal com et dic, jo creia que ell tenia raó. Ara, no d'una manera absoluta. Jo defensava i defenso la teoria del moviment pendular. Ara és així, demà serà d'una altra manera i demà passat tornarà a ser més o menys com ara. És curiós que per tan poca cosa... Jo venia a dir que, a través d'aquest moviment pendular, el temps feia de sedàs i que hi ha unes coses que queden i unes altres que no. En fi, ara en Molas ha reconsiderat el seu punt de vista i jo sé que des de la seva feina de professor m'ha ajudat moltíssim. Però mai no li vaig tenir una incomprensió agressiva; ni quan jo no figurava en els seus esquemes. I tampoc no em vaig sentir marginat. I saps per què? Doncs perquè jo sempre he escrit per una necessitat interior i sense la idea que allò es publicués i que m'hagués de servir per a guanyar-me la vida. Era la necessitat d'explicar unes històries, de convertir el que pensava en paraules escrites. Res més que això. A casa sempre feiem broma sobre això d'autor marginat, etcètera. Però com que cada quinze dies sortia un article o un altre parlant de mi, com a autor marginat, jo pensava: va bastant bé, això... És clar, jo ja ho sabia, que hi havia grups de pressió, més o menys com a tot arreu. En qualsevol altra cultura també els trobaríem. Com més ens normalitzem, més grups hi haurà. La llàstima és que cada grup no tingui el seu mitjà de comunicació, tal com passava abans de la guerra. Això és el mal. És una llàstima que no hi hagi unes quantes revistes literàries que es barallin. Fóra molt saludable.

—I creus que hi arribarem, a això?

—Jo sóc optimista, a llarg termini. Penso que l'Estatut que tenim no m'agrada, ni a mi ni a tu; no ens agrada gens, no és el que volíem. Però, si ens deixen fer, penso que ens en sortirem. Ara, tot depèn de com aniran les coses a l'Estat espanyol, que és el gran pes que portem al damunt. És clar, sóc optimista però també sé que jo ja no ho veuré. La feina és llarga, s'ha de començar per baix, pels nens petits, per l'escola; s'ha de transformar tota una generació.

Quan ja sóc al carrer em ballen pel cap les darreres paraules de Pere Calders. No poden ser una altra ironia de les seves? Preses al peu de la lletra, però, em susciten dues preguntes més. Aquestes:

—I si no ens ho deixen fer, amic Calders, què haurem de fer? Continuarem justificant-nos i esperant?

JORDI COCA

(Fotos: Barceló)

El relleu
El clima i les aigües
Els sòls i la vegetació
La fauna

format: 21 x 29 cm
228 pàgines
245 il·lustracions
glossari
bibliografia
índex toponímic
Preu: 1500 ptes.

KETRES EDITORA

Diputació 113-115, esc. esquerra, entl.
telèfons 253 36 00 i 253 36 09
Barcelona-15